

ОДНОС ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Драгомир Ђорђевић¹, Далибор Крстић²

Оригинални научни рад
УДК: 336.02
336.226.4:502/504

doi: 10.5937/OdrRaz2001007D

Резиме

Накнаде држави од стране загађивача природе јавиле су се као очекиван одговор на све већу свест људи о улози природе у његовом животу. Наравно где је то могуће и у мери у којој је могуће ради се на томе да се загађења применом различитих мера минимализују, а где то није могуће уводе се порези. Средства која се порезом прикупљају по овој основи, требало би да се у истој мери утроше за заштиту и обнову животне средине. Међутим сва та средства иду на јединствени рачун одакле се касније према приоритетима, буџетом, распоређују.

Кључне речи: фискална политика, еколошки порези, одрживи развој.

Увод

Велики изум из друге половине 18. века, парна машина, условила је настанак двеју револуција. Прва је индустријска револуција, које се огледала у рапидном расту продуктивности применом парних машина, раст продуктивности се повећао стотине па и хиљаде пута. Друга револуција је револуција људске свести о природи која га окружује, човек је схватио да раст продуктивности узима свој данак. Истина је да је успостављање појма екологије каснило цео век за појавом машина, и истина је да ефикасан баланс између загађења и заштите животне средине још увек у свим крајевима Земље није успостављен, мада се ипак ка томе тежи.

¹ Универзитет Привредна академија Нови Сад, Улица Цвећарска 2, Нови Сад, profjordjevic@gmail.com

² Институт примењених наука, Ломина 2, Београд, dal.krstic@gmail.com

Лако се уочава да су политика капитализма и протекли ратови битно утицали на потискивање очигледног проблема. Карл Марк је увидео како капитализам уништава човекову околину, а самим тим и самог човека, он је рекао: „Са све већом претежношћу градског становништва, које она гомила у великим центрима, капиталистичка производња гомила с једне стране историјску покретачку снагу друштва, а с друге стране омета размену материје између човека и земље, тј. враћање земљишту оних његових саставних делова које је човек потрошио у облику хране и одела, омета, дакле, вечити природни услов трајне плодности земљишта. Тиме она уједно разара телесно здравље градских радника и духовни живот сеоских радника“. Као и у градској индустрији, тако се и у модерној пољопривреди повећање производне снаге и јаче реализовање рада откупљује опустошавањем и исцрпљивањем саме радне снаге, а сваки напредак капиталистичке пољопривреде није само напредак у вештини пљачкања радника, него у исто време пљачкања земље. Сваки напредак у повећавању њене плодности за неко дато време уједно је и напредак у упропашћавању трајног извора те плодности. Што више нека земља, нпр. Сједињене Државе Америке, полази од крупне индустрије као основице свог развитка, то је овај процес разарања бржи (Симоновић, 2013).

Циљ рада и коришћена методологија

Циљ рада је да укаже на потенцијале и значај фискалне политике у процесу одрживости привредног развоја, стицању конкурентске предности пословних субјеката на тржишту, а сходно условима остваривања профитне одрживости и друштвене одговорности одржвог развоја. Истраживање даје резултате који ће утицати на формирање свести правних и физичких лица по питању значаја увођења фискалних инструмената у регулисање одрживости развоја. Методологија истраживања обухвата: индукцију и дедукцију, анализу садржаја, дескриптивни метод као и упоредно правну методу.

Карактеристике и врсте еколошких пореза

До осамдесетих година на еколошке порезе гледало се као на неку врсту компензације или одобрења за загађење. Тек од тада износ

пореза и њихов казнени карактер се повећава па ови порези добијају и практичан значај, најпре у скандинавским земљама.

Појмови којима се обележавају порези на екстерне ефекте су еколошки порез, еко порез, порез на загађење, зелени порез, односно у страним литературама као ecological tax, eco tax, pollution tax, green tax (Филиповић, 2013).

Карактеристично за све еколошке порезе је да поред улоге интернализације екстерних ефеката имају и фискалну и подстицајну улогу (Marjanović, Prelić, & Belokarić-Čavkunović, 2017). Њихов циљ је да путем корекције цена, изврше оптималну алокацију ресурса.

Већина данашњих пореза су дисторзивног карактера, па стварају озбиљне поремећаје у алокацији ресурса и смањују економско благостање (Jovanović, Vračarević, 2012). Већина пореза, данас, има позитвне еколошке ефекте, мада постоје и они који имају неповољне еколошке последице. Саобраћај је област у којој се истиче дисперзивни утицај на постизање еколошких циљева. То је, на пример, одобравање посебних погодности за коришћења компанијских аутомобила, као и одбитак трошкова превоза на посао, због чега долази до саобраћајних гужви на путевима, а тиме и повећаног загађења ваздуха, буке (Милојевић, & Михајловић, 2019).

Још једна карактеристика еколошких пореза је да постижу ефекат дупле користи. С једне стране то је употреба пореза за попуњавање буџета, а са друге стране имају функцију одржавања квалитета животне средине.

У односу на претходно наведене карактеристике, еколошки порези деле се на две групе: еколошки порези у ширем и еколошки порези у ужем смислу (Simić, Kosumi & Jialiang, 2019).

Еколошки порези у ширем смислу су разне врсте накнада. У политици заштите животне средине, као фискални инструменти, много више су биле присутне накнаде него порези. Тешко је направити разлику између пореза и накнада, оба фискалитета представљају цену која се плаћа за испуштање загађујућих материја у поједине делове животне средине. Поред овога, код оба

фискална прихода присутан је и елемент принуде и одсуства директне противуслуге.

Накнаде за загађивање, које су најчешће засноване на количини или квалитету испуштених загађујућих материја и накнаде на производе, који се оцењују као еколошки неподобни (Филиповић, 2013). Једноставнији приступ је увођење пореза на производе који стварају загађење, било у моменту њихове производње или у било ком моменту њихове потрошње.

О порезима као фискалним инструментима за решавање еколошких проблема биће више речи касније, код проблема одабира инструмената еколошке регулативе. Што се тиче историјског развоја еколошких пореза најранији су накнаде за покриће трошкова, па онда подстицајни порези и најмлађи који уједно и трају су фискални еколошки порези.

Накнаде за покривање трошкова представљају најраније искуство еколошких пореза која потиче од имплементације традиционалне регулаторне политике (Ђурић, 2012). Контрола емисија на земљиште или воде кошта (Stojanović, Stanojević, 2017). Па у складу са принципом загађивач плаћа, логично је да трошкови контроле и регулације загађивања треба наплатити онима због којих и постоји ова регулација.

Постоје два типа ових накнада:

- Корисничке накнаде, где се накнада плаћа за сваку посебну еколошку услугу. На пример, одношење смећа.
- Наменске накнаде, где се добит од накнаде троши за релевантну еколошку сврху али не као директна противуслуга ономе ко је платио накнаду.

Подстицајни порези могу бити наметнути са намером да се промени еколошки деструктивно понашање, али без циља да се постигне нека новчана добит (Leung, 1992). Ниво подстицајних пореза зависи од процењених трошкова еколошке штете и на основу тога колика цена је потребна да би се скренула пажња на еколошки проблем. Евентуални приходи користе се за даље охрабривање у промени понашања кроз субвенције и пореске олакшице.

Може се десити да наплаћени порези и остварени приходи буду виши од свих потреба везаних са регулацију еколошких проблема. У овом случају вишак новчаних средстава може бити искоришћен за покривање буџетског дефицита или за умањивање пореских стопа других пореских оптерећења. Оваква пореска реформа се често састоји од пореза на енергију или неколико других неенергетских пореза.

Ефекти еколошких пореза

Важност еколошких пореза огледа се у неколико елемената. Први је што су еколошки порези врло ефикасни у погледу интернализације екстерних ефеката, огледа се у трошковима еколошке услуге и штете нанетој животној средини која се директно урачунава у цену добра, услуге или активности која проузрокује негативне последице (Baylis, Smith, Owens, 2011). Користи се принцип загађивач плаћа заједно са економским и еколошким политикама (Zakon o zaštiti životne sredine). Други елемент је то што еколошки порези пружају подстицаје за обе стране, и за потрошаче и за произвођаче, да промене своје понашање ка више еколошком употребљавању ресурса (Fullerton, Liecester, Smith, 2010). Исто тако се користе и за стимулисање иновација и структурних промена као и да ојачају поштовање регулатива. Треће, ови порези се користе за повећање прихода који могу бити искоришћени за заштиту животне средине (Mandal, 2010) или како би се смањили неки други порези, као на пример порези на приходе. И четврто, порези су посебно ефикасан инструмент за решавање широких (Екинс, 2009) проблема загађивања животне средине, као што су емисије услед саобраћаја, отпад и хемикалије које се користе у пољопривреди.

У наставку ћемо приказати промене до којих би требало да дође еколошком пореском реформом (Илић Попов, 2000).

Промене у технологији огледају се у развоју технологије којом би се поспешила ефикаснија употреба оскудних енергената и осталих природних елемената. Вођењем рачуна о употреби ресурса и коришћење чистијих технологија доприноси се бољем квалитету животне средине (Carraro, Metcalf, 2001).

Промене у модалитетима производње, које су условљене повећању цене неких производа и услуга услед урачунавања екстерних ефеката, па је могуће да ће потрошачи променити коришћене производе и услуге. На пример, ако се повећа цена јавног превоза услед повећане емисије CO₂, може доћи до тога да ће корисници ове услуге почети да користе друго превозно средство, бицикл. Ово води побољшању квалитета животне средине, јер ће услед мањка путника и превозник бити приморан да трошкове смањује смањивањем броја аутобуса који саобраћају на одређеним линијама, а тиме се смањује и емисија штетних гасова (Живковић, Пантић & Росић, 2019).

Промене у обрасцима трговине и производње огледају се у обављању различитих пословних активности и трговинских трансакција у складу са захтевом за одржање здраве животне средине. Све више се сусрећемо за чињеницом да електронска трговина заузима све већи удео на светском тржишту. Промене на тржишту радне снаге. Очекује се да се услед озелењавања пореског система смањењем пореза на рад смањи и цена рада (www.kpmg.com/greentax), а самим тим и повећа тражња за радном снагом која би у будућности требала да замени машине у разним областима привреде.

Промена у начину и стилу живљења. У времену када се нагло повећава број становника можда и није могуће смањити употребу оскудних ресурса увођењем нових еколошки ефикаснијих технологија. Да би ово осигурали мора се радити на промени стила и начина живљења људи, односно да се схвати потреба и значај смањења употребе природних ресурса. Земље које највише користе еколошке порезе су високо економски развијене (Radukić, Vošković, 2011). Њихова привреда је на врхунцу па због све већег исцрпљивања природних ресурса, челници тих земаља су схватили да морају нешто да учине поводом тога. Нарочито се у овим државама види све бржи развој и коришћење зелених технологија. Свака од ових земаља је позната по једном сегменту из заштите животне средине, који је током година највише усавршила. На пример, ту је Холандија која је акценат дала на енергетској ефикасности, проналажењу нових извора енергије (ветрењаче) и

Јапан који потенцира развој електричних аутомобила због смога који је чест у већим градовима ове државе.

Закључак

Еколошки порези могу решити краткорочне али и дугорочне проблеме. Дугорочни проблем је заштита животне средине, а краткорочни пуњење буџета и смањење незапослености. Јасно је да су еколошки порези додатни, нови приход, а он се може искористити тако што ћемо умањити друге порезе, порезе на накнаде запослених, што ће даље мотивисати послодавце да запошљавају више радника. Тако се чини двоструко добро друштву. На крају ће сви претходни утицаји еколошког пореза утицати на крајње кориснике, појединачне особе, који ће морати плаћати више за енергију, плаћати више да би живели. Еколошки порез ће бити укалкулисан својим процентом у сваки производ, јер за сваки производ је био неопходан енергент или њихова комбинација. Види се да је значај еколошких пореза немерљив јер утиче на готово сваки аспект живота појединца, налази се у свим облицима енергије, која је нужна за опстанак човечанства.

Literatura

1. Baylis, J., Smith, S., Owens, P. The Globalization of World Politics, Oxford University Press Inc., New York, 2011.
2. Carraro, C., Metcalf, G. E., Behavioral and Distributional Effects of Environmental Policy, University of Chicago Press, 2001
3. Ekins, P., Resource Productivity, Environmental Tax Reform and Sustainable Growth in Europe, Anglo-German Foundation for the Study of Industrial Society, 2009.
4. Đurić, O. (2012) Srbija u svetlu ekološke poreske reforme EU, Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development Vol. 1, No 2, pp. 281 – 290.
5. Filipović, S. (2013). Ekološki porezi u pojedinim evropskim zemljama, Economic Anals No. 162, str. 206-221.
6. Fullerton, D., Liecester, A., Smith, S. Environmental Taxes, Selectedworks, 2010 (http://works.bepress.com/don_fullerton/37)
7. Ilić-Popov, G. Ekološki porezi, Savet projekta „Konstituisanje Srbije kao pravne države“ i Centar za publikacije Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2000.

8. Jovanović, M., Vračarević, B. Gradski saobraćaj i zaštita životne sredine, dometi ekonomskih mera, Glasnik srpskog geografskog društva, sveska XCII, broj 2, 2012.
9. Leung, M. P. Taxation and Strategic Behaviour, City Polytechnic of Hong Kong, Hong Kong, 1992.
10. Mandal, Š., Mihailović Milanović, Z. Nikolić, M. Ekonomika energetike: strategija, ekologija i održivi razvoj, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, 2010
11. Radukić, S., Bošković, G, (2011) Troškovi rešavanja ekoloških problema i cene industrijskih proizvoda, Ekonomski horizonti 67-81.
12. Marjanović, N., Prelić, J., & Belokapić-Čavkunović, J. (2017). Uloga Narodne banke Srbije u regulisanju monetarne politike. Oditor, 3(3), 73-88.
13. Milojević, I., & Mihajlović, M. (2019). Primena metoda ocene investicionih projekata u javnom sektoru. Oditor, 5(1), 19-31.
14. Simić, N., Kosumi, T., & Jialiang, Y. (2019). Regulatorni instrumenti održivog razvoja. *Održivi razvoj*, 1(1), 17-28.
15. Stojanović, C., Stanojević, P. (2017) Ciljevi organizacionog sistema i IMS-a, Akcionarstvo, Vol. 23, br. 1, 5-18.
16. The KPMG Green Tax Index 2013, An exploration of green tax incentives and penalties, (www.kpmg.com/greentax)
17. Simonović, Lj. Kapitalistička eksploatacija zemljišta, word press, 2013.
18. Zakon o zaštiti životne sredine ("Sl. glasnik RS", br. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - dr. zakon, 72/2009 - dr. zakon i 43/2011 - odluka US)
19. Živković, A., Pantić, N & Rosić, M. (2019). Fiskalna održivost makroekonomskog sistema članica Evropske Unije. Oditor, 5(2), 32-41.

THE RELATIONSHIP BETWEEN FISCAL POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Dragomir Đorđević³, Dalibor Krstić⁴

Abstract

Compensation to the state by nature polluters has emerged as an expected response to people's growing awareness of the role of nature in its life. Of course, where this is possible and to the extent possible, work is being done to minimize pollution by applying various measures, and where this is not possible, taxes are being introduced. The funds collected by the tax on this basis should be spent to the same extent for the protection and restoration of the environment. However, all these funds go to a single account, from where they are later allocated according to priorities, budget.

Keywords: fiscal policy, environmental taxes, sustainable development.

Датум доласка (Date received): 06.03.2020.

Датум прихватања (Date accepted): 11.05.2020.

³ University of Business Academy Novi Sad, Ulica Cvećarska 2, Novi Sad, profdjordjevic@gmail.com

⁴ Institute of Applied Sciences Belgrade, Lomina 2, R. Serbia, dal.krstic@gmail.com